

زبان های رمزی استرآباد

لوترا،ها

مروری بر ساختار لوتراهای وارو و شالی استرآبادی

کریم الله قائمی*

در ادبیات کهن ایران و در لغت نامه ها؛ زبان های رمزی را به طور عام لوترا می نامند. زبان های رمزی، رنج مایه ی پدیدآوردگان آنهاست و از نظر تاریخی، بهترین سلاح فرهنگی در برابر ناسازگاری های زمانه و تهاجم قدرت های مختلف در برابر آرمان های پدیدآوردگان قلمداد می شود. اما آنچه از نوشته های فرهنگ های لغات یا پژوهش برخی از صاحبان قلم در زمینه لوترا دیده می شود، گویای این مطلب است که معمولاً لوترا گویان، افرادی عیار، خبیث و گدا یا گدایان طفیلی حيله گر، برهنه، شعبده باز و سگ باز بوده اند، یا آن که زبانهای رمزی در میان فقیران و لگزد تداول داشته و زبان مردم بی سروپا و جیب برها، زبان لغزگویان و چیستان گویان، درویشان و یهودیان، دزدان، آسیابان های فلان منطقه، قصابان فلان شهر و کولی ها (فیوج ها، جوکیها) بوده است، که به حساب آنان، کل اینان افراد ضعیف و حاشیه ای اجتماع، یعنی از طبقات فرودست معرفی شده اند و به طور غیرمستقیم، در برابر طبقه قدرتمند و فرهنگ دار که خود را هم از آن گروه برتر می دانسته اند، معرفی کرده اند.

به عقیده ی نگارنده، آنهایی که زبان های رمزی را پی نهاده و یا صحبت می کرده اند، افرادی پیشتاز، فعال، پیگیر و نواندیش بوده اند و در برابر ناملایمات گوناگون بنا به مقتضیات زمان، برای پاسداشت و حفظ حرمت و امنیت خود و مردم منطقه، وطن، آیین، قدرت و نفوذشان، دست به ابتکار فرهنگی زبان های رمزی زده بودند تا در زیر دست و پای قدرتمندان، مهاجمین و سلطه گران خودی و مهاجم و اربابان زر و زور و تزویر له نشوند. آیا مردم یک شهر را که زبان دوم شان، زبان رمزی بوده، می توان پست و حقیر و دزد و کولی و ... نامید؟!

*پژوهشگر
فرهنگ عامه و
گویش شناس

پیشینه ی زبان لوترا

سابقه ی لوتراها به طور دقیق معلوم نیست، اما نام لوترا به عنوان یک زبان، در کتاب حدود العالم من المشرق الی المغرب، که در حدود یازده قرن پیش (سال ۳۷۲ق) تألیف شده، موجود است. در این کتاب آمده: «استرآبادی ها به دو زبان سخن می گویند، یکی لوترای استرآبادی و دیگری فارسی گرگانی.» این نوشته مؤیدی بر پرسابقه ترین و مستندترین لوتراهای ایران بوده و نشان دهنده ی خاستگاه این لوترا از استرآباد است.

«احسان یاشاطر در مقاله ی «زبان پیوندی اجتماعات یهودی ایران»، احتمال می دهد که اصطلاح لوتر و لُترا از جامعه ی یهودیان قدیم به جامعه ی فارسی زبانان راه یافته است. او با اشاره به نظر لُترایی گویان یهودی درباره ی لُترا، این توجیه را که lo-lorah یعنی non-Toraic (غیرتوراتی)، یا زبانی جدا از زبان عبری، (Toraic)، توجیهی معقول و پسندیده می انگارد.

اگر این گفته را بپذیریم، می توان قدمت لوترای واروی استرآبادی را با شکل گیری شهر استرآباد (گرگان کنونی) که به بیش از دوهزار و چندصد سال پیش می رسد، پذیرفت، زیرا ساخت شهر استرآباد، به روایتی در زمان خشایارشا، با نام های مردخای یهودی و خواهرش استر پیوند می خورد. دیگر آن که، لوترا به معنی غیرتوراتی و غیر زبان عبری یهودیان است. لوتراها غیر از گویش ها، لهجه ها و زبان هایی هستند که مردم هر کشور یا منطقه در گوشه و کنار مملکت سخن می گویند. اقوامی مانند «گودار» ها و «جوکی» ها (کولی ها) که از کشورهای دیگر به ایران آمده اند و ماندگار شده اند، که خود دارای زبان قومی و رسمی سرزمین هند و بنگلادش بوده اند. آنان زبان فارسی و تبری را در منطقه ی شمال ایران فرا گرفته اند و در خلوت خانوادگی و فامیلی خویش، به زبان قومی اولیه سخن گفته و در مقابل افراد غیرخودی، از صحبت کردن با آن زبان خودداری کرده و می کنند. از این رو، پژوهشگری که با آنان مواجه می شود، دگرگونی سخن گفتن آنان را نباید به حساب زبان رمزی لوترا بگذارد.

اساس نام گذاری لوتراها

تلفظ واژه ی لوترا و تنوع نوشتاری آن در فرهنگ ها به گونه های ذیل درج شده است:
لُوترا - لُوتره - لُوتر - لوترا - لُوتره - لوتر
لُترا - لُتره - لُتر - لُترا - لُتره - لُتر

اما در تلفظ مردم استرآباد بیشتر «لوترا» به سکون «ت» است. کلمات لُتره و لُتره گویی نیز در لفظ عامّه به معنی درشت حرف زدن و سخت نامتعارف و غافل گیرانه می باشد. امروزه در مناطق دیگر ایران نیز الفاظ نزدیک به کلمات گفته شده برای «لوترا» به کار برده می شود. در شهر گرگان امروز، تعدادی از فرهنگیان، برخی از پزشکان، دانش آموزان، تعدادی از اصناف و حتی بی سوادان هم تا این اواخر به لوترای واروی استرآبادی و لوترای شالی استرآبادی و ... صحبت می کردند. از آن جایی که نمی توان یک لوترا را به صدها شغل

نام‌گذاری کرد، نام‌گذاری لوترا بر اساس اصناف و پیشه‌ها، اشتباه فاحشی است. اساس نام‌گذاری لوتراها برحسب ساختار آن‌ها است. لوترای واروی استرآبادی، که از مهم‌ترین و پرسابقه‌ترین لوتراهای ایران است و همچنین از بی‌قانون‌ترین لوتراهاست، چون کلمات دو حرفی و برخی از کلمات سه حرفی، از آخر به اول به لوترای استرآبادی تبدیل می‌شوند، این نام‌گذاری را بر خود گرفته است. گرچه روش کار در بقیه‌ی کلمات سه حرفی و کلمات چندین حروفی، پیچیده‌تر و تنوع تبدیل بیشتری دارد. نامگذاری لوترای شالی استرآبادی، که یکی دیگر از لوتراهای مهم استرآبادی است، به آن دلیل است که در کلماتی که حرف اول آن (آ، ا، یا اُ) باشد، حرف «ش» را اول کلمه قرار می‌دهند و مدّ (آ) را برمی‌دارند و در پایان بندی، «لی» و برخی هم «لا» و... اضافه می‌کنند. از این رو، نسبت دادن لوترای شالی استرآبادی به مطرب‌ها یا کاسب پیشه‌ها شایسته نیست.

در لوترای «سَمَدی»، حرف «س» در اول و «مَدی» در پسوند استفاده می‌شود. در لوترای «شَتّی» استرآبادی که از خانواده‌ی لوترای «زرگری» است، حروف «ش» و «ت» پس از هر حرف مصوّت‌دار قرار می‌گیرد. همچنین در لوترای «گنجشکی» که از حروف «ش» و «ج» پس از حرف مصوّت‌دار استفاده می‌شود، علل نامگذاری این لوتراها در ساختارشان بوده است. لوتراها را هم در زبان محاوره و هم در زبان کتابت می‌توان به کار برد.

ساختار تبدیلی لوترا

زبان رمزی لوترا از هر نوعش که باشد، زبان تبدیلی است و باید ساختارش طوری باشد که کلمات هر زبان، گویش و لهجه‌ای را بتواند به لوترا درآورد. اگر چنین خاصیتی در آن نباشد، لوترا به شمار نم‌یرود. از این رو، هر نوع قرارداد بین دو یا چند نفر که کلمات همه‌ی زبان، گویش و یا لهجه‌ای را دربرنگیرد، از درجه‌ی اعتبار ساقط است. با معادل سازی کلماتی چون: ق‌ب‌ل‌ن‌د: ن‌ر‌د‌ب‌ان د‌ز‌د‌ه‌ا، م‌ح‌ی‌ل: دُ‌م‌د‌ار، زِ‌ب‌ل: م‌ار‌م‌ول‌ک و نظایر آن، نمی‌توان گفت که لوترایی پی نهاده شده است، زیرا برای تمام کلمات جامد و مشتق یا ذات و معنای یک زبان، گویش یا لهجه، معادل سازی امکان ندارد. زبان لوترا یک زبان تبدیلی است و هر نوع کلمه‌ای، چه فارسی و تبری، گویش گرگانی، ترکمنی و یا انگلیسی را می‌توان با لوترای مورد نظر به لوترای همان زبان یا گویش درآورد.

اساس کلماتی که به لوترا تبدیل می‌شوند، شنیداری است، یعنی در کلمه‌ی «خواب» که حروف «و- V» هنگام تلفّظ ادا نم‌یشود، در تبدیل به لوترا نیز حذف شده است. اساس کلمات در تبدیل به لوترا، معانی آن‌ها نیست. (گرچه هر کلمه‌ای معنای ای دارد)، بلکه ساختار شکلی یا هندسه‌ای و تلفّظ کلمه مورد نظر است، یعنی چند کلمه ممکن است یک معنا داشته باشند و یا برعکس، یک کلمه چند معنا داشته باشد. هر کلمه دارای لوترای خودش است. برای نمونه، کلمات نیکو، نیک، خوب، خُب، (م‌ح‌اوره) و یا خ‌اب (م‌ح‌اوره) همه به معنای خوب هستند، امّا لوترای هر یک از کلمات بالا با هم تفاوت دارند. در لوترای

وارویِ استرآبادی، این کلمات به گونه‌های زیر درمی‌آیند:

نیکو: kinu، نیک: nik، کین: kin، خوب: xub، بوخ: bux، خاب: xāb، باخ: bāx و خُب: xob، بُخ: box.

با این استدلال نمی‌توانیم بگوییم که در لوترایِ استرآبادی، کلمه «نیکو»، «بوخ» می‌شود. از نظر ساختار دستوری، به طور معمول لوترها تابع ساختمانِ نحوی زبان و گویش‌های معمول در جوامعی هستند که لوترها در آن جا کاربرد دارند؛ یعنی اگر به زبان فارسی صحبت می‌کنیم و کلمات یا جملات فارسی را بخواهیم به لوترایِ وارویِ استرآبادی یا لوترایِ شالیِ استرآبادی برگردانیم، کلمات و جملات حاصل از لوتر شامل ساختار نحوی فارسی خواهد بود. اگر جملات انگلیسی را بخواهیم به لوترایِ وارویِ استرآبادی و یا لوترایِ شالیِ استرآبادی برگردانیم، شامل ساختمانِ نحوی زبان انگلیسی خواهد شد.

انواع لوتر از لحاظ ساختار تبدیل

لوترهای هم خانواده: پاره‌ای از لوترها، همخانواده‌اند و ساختار کاری آن‌ها شبیه به هم است. مانند لوترِ «زرگری»، لوترِ «مرغی»، لوترِ «گنجشکی» و لوترِ «شتی»، که در زرگری از حرف «ز» و در مرغی از حروف «ر» و «غ» کلمه‌ی مرغ و در گنجشکی از حروف «ش» و «ج» کلمه‌ی گنجشک و در لوترایِ «شتی» از حروف «ش» و «ت» استفاده می‌شود. در این نمونه لوترها، حرف یا حروفی در بین کلمه‌ی اصلی افزوده می‌شود. لوترهای «سَ‌رگری» و «شَ‌رگری» نیز از همین خانواده‌اند.

لوترهای پیشوند و پسونددار: برخی از لوترها با پیشوند و پسوندی که در اوّل و آخر کلمه می‌گذارند، شکل می‌گیرند. از جمله لوترایِ شالیِ استرآبادی است. لوترایِ شالیِ استرآبادی، ساختارش کاملاً با لوترِ زرگری متفاوت است. در لوترِ شالی در پاره‌ای از کلمات، حرف «ش» را در اوّل کلمه قرار می‌دهیم و در برخی کلمات دیگر، حرف اوّل را برداشته و حرف الف را به جای آن می‌گذاریم و مصوّت حرف برداشته شده را به آن می‌دهیم. در پایان بندی به دو گونه عمل می‌شود؛ بیشتر لوترآگویان شالی منطقه، «لی» می‌گذارند و در نوع دوّمش «لی» یا «لا» می‌نویسند؛ یعنی برخی در نوع دوّمش «لا»، «لی» و «لو» در پسوند قرار می‌دهند. لوترایِ «سَم‌دی» یکی از لوترهای پیشوند و پسونددار است که از «س» و «م‌دی» در پیش و پس کلمه پیوند می‌خورد. این لوتر با آن که همه‌ی کلمات یک زبان را دربرمی‌گیرد، اما نقصی در آن وجود دارد که برای رفع آن در انتهای کلمه‌ی لوتر شده، باید کاری انجام داد که در ساختارشناسی آن باید به گفتگو پرداخت.

لوتر آزاد و بی‌قانون: در لوترایِ وارویِ استرآبادی، قوانین از پیش ساخته شده‌ای وجود ندارد. اما در بی‌قانونی، دارای قوانینی است و کلمات هر چه پرحرف‌تر باشند، تنوع لوتر کردن آن بیشتر است. در کلمات دو حرفی و برخی از کلمات سه حرفی، لوتر کردن کلمات از آخر به اوّل است. اما در بقیه‌ی کلمات، به ویژه در چهار، پنج و شش حرفی و بیشتر،

تنوع جابه جایی حروف متفاوت است که در درجه‌ی اول، آهنگین شدن کلمه‌ی لوترا شده با کلمه‌ی اصلی از نظر موسیقی بیرونی و درونی مورد نظر است. در صورت چاره نداشتن، به روش‌های دیگر ارجاع داده می‌شود.

انواع لوتراهای استرآبادی و لوتراهای خاص آن

لوتراها یا زبان‌های رمزی منطقه‌ی استرآباد، شامل هفت زبان رمزی است که اگر لوتراهای «سرگری» و «شرگری» را هم به آن اضافه کنیم، به نه لوترا می‌رسد که عبارتند از:

۱. لوترای واروی استرآبادی

۲. لوترای شالی استرآبادی

۳. لوترای سَمَدی

۴. لوترای «شَتی»

۵. لوترای «گنجشکی»

۶. لوترای «مرغی»

۷. لوترای «زرگری»

۸. لوترای «سرگری»

۹. لوترای «شرگری».

از میان این لوتراها، خواستگاه لوترای واروی استرآبادی و لوترای شالی استرآبادی، از استرآباد بوده و از این منطقه به مناطق دیگر هجرت کرده‌اند. لوترای سَمَدی در بین مردم استرآباد و خراسان رایج بوده است و دارای نقص ساختاریست و می‌توان آن را به کمال رساند. لوترای «شَتی» و «سرگری» و «شرگری» که از خانواده‌ی لوترای «زرگری» هستند، در این منطقه جایگاهی داشته و در مناطق دیگر از آن یاد نشده است، اما لوتراهای «مرغی» و «گنجشکی» که آن‌ها هم از خانواده‌ی «زرگری» هستند، مانند لوترای «زرگری» نه تنها در منطقه‌ی استرآباد، بلکه در سراسر ایران و حتی بخشی از خاورمیانه را هم در نور دیده‌اند.

لوتراهای خاص استرآباد

الف- لوترای واروی استرآبادی

ب- لوترای شالی استرآبادی

الف- اساس ساختار لوترای واروی استرآبادی

لوترای واروی استرآبادی، یکی از پیچیده‌ترین و بی‌قانونی‌ترین لوتراهاست، زیرا برخی لوتراها با پیشوند و پسوند دادن به کلمه، شکل می‌گیرند و پیوندی هستند، مانند لوتراهای شالی استرآبادی و سَمَدی. تعدادی هم مانند زرگری و هم خانواده‌اش، پس از هر حرف مصوت‌دار، یک یا دو حرف به آن اضافه می‌شود که پیوند درون کلمه و بین حروف‌هاست؛ اما در لوترای واروی استرآبادی، فقط در کلمات دو حرفی و تعدادی از کلمات سه حرفی، کلمات از حرف آخر به اول به صورت لوترای وارو درمی‌آیند یا با عوض کردن هجاها،

امکان لوترا شدن وارو می‌گیرند که این موارد هم مشکلات خاص خودش را دارد، اما بیشتر کلمات سه حرفی و چهار حرفی و یا بیشتر از آن، با روش‌های مختلف دیگر به لوترای وارو تبدیل می‌شوند. لوترا شدن کلمات، نه تنها بستگی به هجاها و موسیقی بیرونی و درونی کلمات لوترا شده در هماهنگی با کلمات اصلی دارند، بلکه به تیزهوشی و سرعت عمل کسی که در زمان سخن گفتن، کلمات را به لوترای وارو تبدیل می‌کند نیز وابسته است و این موضوع به باسوادی و بی‌سوادی فرد بستگی ندارد.

توضیح: قبل از پرداختن به ساختار لوترای استرآبادی لازم به توضیح است که کتاب‌ها و نوشته‌های گذشتگان، به علت به کار نبردن فونتیک یا درج نکردن تلفظ درست، از صحت اطمینان عاری است. لازم به یادآوری است که مصوت‌های زبان فارسی غیر از واکه‌های ترکیبی، شامل (ـَ، ـِ، ـُ، آ، ا، او، (و)، ای (ی)) هستند، که برای نوشتار زبان‌ها، لهجه‌ها و گویش‌ها کافی نبوده و نیست. در حقیقت فتحه، دو نوع است؛ فتحه‌ی بلند که در هنگام تلفظ دهان کاملاً باز می‌شود و علامت آن (ـَ) و به لاتین (a) نوشته می‌شود. در تلفظ فتحه‌ی کوتاه که آن را با علامت ـُ بر روی حروف کلمات فارسی می‌گذاریم، در لاتین آن را با علامت (Θ) نشان می‌دهیم و در هنگام تلفظ، دهان کم‌تر باز می‌شود. با بیان این حقیقت، می‌توان گفت یک هفتم درج کلمات ثبت شده‌ی گذشتگان در لوترا اشتباه بوده است. با آن که تلفظ درست ادا می‌شده است، به جای فتحه کوتاه، علامت کسره یا فتحه بلند گذاشته‌اند. چند نکته:

نکته ۱: در لوترای واروی استرآبادی و نیز لوترای شالی استرآبادی، حروفی که تلفظ نمی‌شوند، نقشی در ساخت لوترا ندارند. به عنوان مثال: در کلمه‌ی «خوش» حرف واو معدوله در زمان لوترا شدن جایگاهی ندارد و لوترای «خوش»، «شُخ» می‌شود.

نکته ۲: «آ - ā» و «ع - ā» در تلفظ یکسانند، همانطور که «آ، با ع» و «ا، با ع» یکسانند و از یک قانون در فونتیک‌نویسی استفاده می‌شود.

نکته ۳: برخی از کلمات، چه در فارسی و چه در تبری و یا گویش گرگانی و یا زبان‌ها و لهجه‌های دیگر، به صورت یک حرفی تلفظ می‌شوند، در نوشتار دو حرفی و حتی برخی سه حرفی نوشته می‌شوند. از اینرو، در ساختار تبدیل کلمات به لوترا، کلمات یک حرفی، دو حرفی، سه حرفی، چهار حرفی و چند حرفی دیگر لحاظ شده، تا راه جویان راحت‌تر به نتیجه برسند.

نکته ۴: در تبدیل به لوترای وارو، هر کلمه به هر لهجه، زبان و یا گویش، براساس مصوت‌های داده شده در کلمات پایه، مورد سنجش قرار می‌گیرند، حتی ممکن است یک کلمه، مصوت‌های حروفش با همان کلمه در صفحات دیگر اختلاف داشته باشد که آن بستگی به لهجه، گویش و یا زبانی از ناحیه‌ی دیگر دارد؛ یعنی لوترای هر کلمه با کلمه‌ی داده شده‌ی پایه و با مصوت‌هایش سنجیده می‌شود.

نکته ۵: اگر حرف دوم کلمه‌ای حرف «و - v» و حرف قبل از آن، ضمه داشته باشد، اشباع نمی‌شود. مانند:

لو lo اگر ضمه را برداریم. لو lu می‌شود و «و»، صدای «او-u» می‌دهد.

الف-۱. ساختار کلمات یک حرفی در لوترای واروی استرآبادی
اگر کلمات یک حرفی دارای فتحه بلند، _ ، فتحه کوتاه _ ، کسره _ ، و یا ضمه _ باشند، مصوت کلمه‌ی یک حرفی را به صورت («آ»، «ا»، «اِ» و یا «اُ») نوشته، سپس حرف آن مصوت را می‌آوریم. مانند:

ج jo — اُج 'oj خوراک چهارپایان (تبری)

د do — اَد 'od عدد دو (فارسی و تبری)

س sә — اس 'әs عدد سه (فارسی و تبری)

ج jә — اج 'әj جه به معنی از (تبری)

ن no — اَن 'on عدد نه (فارسی و تبری)

ن na — اَن 'an نه. جواب منفی (فارسی)

الف-۲. ساختار کلمات دو حرفی به لوترای واروی استرآبادی

الف-۲-۱. اگر حرف آخر کلمات دو حرفی «ی» به صدای «ای-i» باشد، آن را به شکل «ای-i» در اوّل کلمه‌ی لوترا می‌آوریم، سپس حرف اوّل کلمه‌ی اصلی را حرف دوم لوترای واروی استرآبادی قرار می‌دهیم. مانند:

سی si — ایس ^ is

می mi — ایم ^ 'im

چی ci — ایچ ^ 'iç

پی pi — ایپ ^ 'ip

الف-۲-۲. اگر حرف آخر کلمه‌ی دو حرفی «و-v» به صدای «او-u» باشد، به دو حالت به لوترای واروی استرآبادی تبدیل می‌شود:

الف-۲-۲-۱. حرف دوم کلمه را که «و-v» به صدای «او-u» است، در اوّل نوشته و حرف اوّل کلمه‌ی اصلی را حرف دوم کلمه‌ی لوترا قرار می‌دهیم.

الف-۲-۲-۲. حرف آخر کلمه‌ی اصلی را دو بار می‌نویسیم، بار اوّل «و-v» و بار دیگر به صدای «او-u» تلفظ می‌کنیم، سپس حرف اوّل کلمه‌ی اصلی را حرف آخر کلمه‌ی لوترای واروی استرآبادی قرار می‌دهیم.

مانند:

کو ku — اوک 'uk — ووک vuk

سو su — اوس 'us — ووس Vus

مو mu — اوم 'um — ووم vum

الف-۲-۳. اگر کلمه‌ی دو حرفی «او» باشد، حرف دوم کلمه را که «و-*v*» است، دو بار نوشته، اولی را «و-*v*» و دومی را «او-*u*» تلفظ می‌کنیم. مانند:

او *u* — و *u* و *vu*

الف-۲-۴. کلمات دو حرفی زیر را از آخر به اول، به لوترای واروی استرآبادی تبدیل میکنیم. حرف آخر را که ساکن است، حرف اول لوترای واروی استرآبادی قرار می‌دهیم و علامت مصوّت حرف اول کلمه‌ی اصلی را در آن می‌گذاریم. مانند:

چل *cel* — لچ *leč*

من *man* — نم *nam*

دل *dæl* — لد *læd* {دل - تبری}

مُخ *mox* — خُم *xom*

دَر *dar* — رَد *rad*

رُس *ros* — سُر *sor*

الف-۲-۵. کلمات دو حرفی که حرف دوم آن «ا-*ā*» باشد، در تبدیل به لوترای واروی استرآبادی، حروف کلمه را از آخر به اول می‌نویسیم و روی حرف «ا-*ā*»، علامت «مَدّ» می‌گذاریم. مانند:

با *bā* — آب *āb*

جا *jā* — آج *āj*

پا *pā* — آپ *āp*

ها *hā* — آه *āh*

الف-۲-۶. کلمات دو حرفی که واکهی ترکیبی بوده و حرف آخرش «و-*v*» باشد، در تبدیل به لوترای واروی استرآبادی، حرف آخر را دو بار نوشته و دو حرف اول لوترا قرار می‌دهیم. بار اول با صدای «و-*v*» و بار دوم به صدای ترکیبی تلفظ میکنیم. علامت مصوّت حرف اول لوترای وارو، همان علامت مصوّت حرف اول کلمه‌ی اصلی است، سپس حرف اول کلمه‌ی اصلی را به صورت ساکن در آخر کلمه‌ی لوترای وارو می‌آوریم. مانند:

مَو *mow* — ووم *vowm*

نَو *now* — وون *vown*

لَو *low* — وول *vowl*

دَو *dow* — وود *vowd*

الف-۲-۷. اگر حرف اول کلمه‌ی دو حرفی «آ-*ā*» باشد، در تبدیل به لوترای واروی استرآبادی، جای حروف را عوض می‌کنیم و «مَدّ» «آ» را برمی‌داریم. مانند:

آش *ā s* — شا *sā*

آر *ār* — را *rā*

الف-۳. ساختار کلمات سه حرفی به لوترای واروی استرآبادی

الف-۳-۱. در کلمات سه حرفی زیر و مانند آنها، در تبدیل به لوترای واروی استرآبادی، باید حروف کلمه را از آخر به اوّل بنویسیم. مصوّت حرف اوّل لوترا، همان مصوّت حرف اوّل کلمه‌ی اصلی است، سپس حروف دوّم و اوّل کلمه‌ی اصلی را حروف دوّم و سوّم کلمه‌ی لوترا قرار می‌دهیم. مانند:

پند pand — دَنپ danp

برگ barg — گَرَب garb

دَرس dars — سَرَد sard

کُرد kord — دُرک dork

حِرص hers — صِرَح serh

دیم dəym — مید mēyd

گاهی این نوع کلمات به روش دیگری هم به لوترای واروی استرآبادی تبدیل میشوند. نخست حرف دوّم کلمه‌ی اصلی را نوشته و علامت مصوّت حرف اوّل را به آن می‌دهیم، سپس حروف اوّل و سوّم کلمه‌ی اصلی را در حروف دوّم و سوّم کلمه‌ی لوترا می‌نویسیم. مصوّت حرف دوّم کلمه‌ی لوترا، همان مصوّت حرف دوّم کلمه‌ی اصلی است. مانند:

گرم garm — مَرگ marg — رَگم ragm

سَرَد sard — دَرس dars — رَسَد rasd

الف-۳-۲. کلمات سه حرفی دو هجایی که «آ-ā» حرف اوّل و «و-v» به صدای «او-u» حرف آخر باشد، در تبدیل به لوترای واروی استرآبادی به دو روش امکان پذیر است:

الف-۳-۲-۱. نخست حرف دوّم کلمه‌ی اصلی را نوشته، سپس حرف اوّل را به آن می‌افزاییم و «مَدّ» «آ» را برمی‌داریم. آن‌گاه حرف آخر کلمه‌ی اصلی را که «و-v» به صدای «او-u» است، به شکل «ئو» در آخر کلمه‌ی لوترای وارو می‌نویسیم.

الف-۳-۲-۲. در روش دیگر، میتوانیم جای هجاها را عوض کنیم. مانند:

آلو ālu — لائو lā'u — لوآ lu'ā

آهو āhu — هائو hā'u — هوآ hu'ā

الف-۳-۳. در کلمات سه حرفی یک هجایی که دو حرف اوّل آن «ای-i» باشد، در تبدیل به لوترای واروی استرآبادی، حرف آخر کلمه‌ی اصلی را حرف اوّل کلمه‌ی لوترای وارو قرار می‌دهیم و به جای دو حرف اوّل کلمه‌ی اصلی که صدای «آ» دارد، به شکل «ی» به همان صدا تلفّظ می‌شود، در آخر کلمه‌ی لوترای وارو می‌نویسیم. مانند:

این in — نی ni

ایل il — لی li

ایم im — می mi

الف-۳-۴. کلمات سه حرفی دو هجایی که حرف اول آنها «آ-ā» و حرف آخرش هم «ا-ā» باشد، در تبدیل به لوترای واروی استرآبادی، جای دو هجا را عوض می کنیم. مانند:

آسا āsā — سا āsā

آبا ābā — با ābā

آنا ānnā — ناء ānā

آها āhā — ها āhā

الف-۳-۵. در کلمات سه حرفی یک هجایی که حرف اول آن «ا-ā» باشد، در تبدیل به لوترای واروی استرآبادی، به دو روش عمل می شود:

الف-۳-۵-۱. نخست حروف دوّم و سوّم کلمه اصلی را نوشته و علامت مصوّت حرف اول کلمه اصلی را در حرف اول کلمه ی لوترای وارو قرار می دهیم، سپس الف اول کلمه را به شکل «ء» به آخر کلمه ی لوترا میافزاییم.

الف-۳-۵-۲. حروف کلمه ی اصلی را از آخر به اول می نویسیم و حرف اول کلمه ی اصلی را به صورت «ء» در آخر قرار می دهیم. مانند:

آسب āsb — سبب sab — بسب bas

اُرگ org — رُگ رُg — گُره gor

الف-۳-۶. اگر حرف اول کلمه ی سه حرفی دو هجایی «ا-ā» و حرف آخر آن «و-v» به صدای «او-u» باشد، در تبدیل به لوترای واروی استرآبادی، نخست حرف دوّم کلمه ی اصلی را نوشته و علامت مصوّت حرف اول کلمه ی اصلی را به آن می دهیم، سپس حرف آخر کلمه ی اصلی را که «و-v» به صدای «او-u» است، به شکل «ئو» درج می کنیم. مانند:

آبو ābu — بئو ba'u

عدو ādu — دعو da'u

الف-۳-۷. در کلمات سه حرفی دو هجایی که حرف اول آن «ا-ā»، «ا-ā»، «ا-ā» و یا «ا-ā» بوده و حرف آخرش هم «ا-ā» باشد، در تبدیل به لوترای واروی استرآبادی، به دو روش می توان عمل کرد:

الف-۳-۷-۱. نخست حرف دوّم کلمه ی اصلی را نوشته و علامت مصوّت حرف اول را به آن می دهیم، سپس حرف آخر را نوشته و علامت «مَدّ» روی آن می گذاریم.

الف-۳-۷-۲. جای دو هجا را عوض می کنیم. مانند:

اُجا oja — جُج āja — جا ājo

اُرا āra — رُآ āro — را ārā

اِوا ēvā — وِآ āv — وِا ēvā

اِزا ēzā — زِآ āze — زِا ēze

اِدا ēdā — دِآ āda — دا ādā

الف-۳-۸. کلمات سه حرفی دو هجایی که حرف آخرش «ه - ه» غیرملفوظ باشد، در تبدیل به لوترای واروی استرآبادی، نخست حرف دوّم کلمه ی اصلی را نوشته و علامت مصوّت حرفِ اوّل را به آن می دهیم، سپس حروفِ اوّل و سوّم کلمه ی اصلی را حروفِ دوّم و سوّم کلمه ی لوترا می نویسیم. علامت مصوّت حرفِ دوّم کلمه ی لوترای وارو، همان علامت مصوّت حرفِ دوّم کلمه ی اصلی است. مانند:

کره karə — رکه rakə

چپه cāpə — پچه pacə

چله cēllə — لچه lecčə

سره sarə — رسه rasə

الف-۳-۹. این دسته از کلمات دو هجایی سه حرفی، به دو روش به لوترای واروی استرآبادی تبدیل میشوند:

الف-۳-۹-۱. نخست حرفِ دوّم کلمه ی اصلی را نوشته و حرفِ اوّل کلمه ی لوترای وارو قرار می دهیم. علامت مصوّت حرفِ اوّل کلمه ی اصلی را به حرفِ اوّل کلمه ی لوترا می دهیم، سپس حروفِ اوّل و سوّم کلمه ی اصلی را حروفِ دوّم و سوّم کلمه ی لوترا می نویسیم. مصوّت حرفِ دوّم کلمه ی لوترا همان مصوّت حرفِ دوّم کلمه ی اصلی را داراست.

الف-۳-۹-۲. جای دو هجا را عوض میکنیم. مانند:

کرس keres — رِکس rekes — رسِ کِ res ke

نفر nafar — فَنر fanar — فَر نَ far na

الف-۳-۱۰. کلمات سه حرفی زیر در هنگام تبدیل به لوترای واروی استرآبادی، معادل کلمه ی اصلی میشوند که در این گونه موارد، تغییراتی همگون به آن میدهند. از استثناها هستند، مانند:

دید did — دید did — وید vid

شیش siš — شیش siš — ویش viš

پیپ pip — پیپ pip — ویپ vip — بیپ bip

دود dud — دود dud — وود vud

لال lāl — لال lāl — آل 'āl

شاش šas — شاش šas — آش 'ašš

الف-۴. ساختار کلمات چهار حرفی در لوترای واروی استرآبادی

الف-۴-۱. کلمات چهار حرفی دو هجایی که حرفِ اوّل آن «آ»، «ا»، «د» و یا «اُ» باشد، در تبدیل به لوترای واروی استرآبادی، به سه روش امکان پذیر است:

الف-۴-۱-۱. حرفِ سوّم کلمه ی اصلی را نوشته و علامت مصوّت حرفِ اوّل کلمه ی اصلی

را به آن می دهیم. حرف دوّم کلمه ی لوترا همان حرف دوّم کلمه ی اصلی است و علامت مصوّت آن هم تغییر نمیکند. سپس حرف اوّل را به شکل «ئ»، «آ»، «ا»، «اِ» و یا «اُ» نوشته و حرف چهارم را نیز به آن میافزاییم.

الف-۱-۲. حروف دوّم و سوّم کلمه ی اصلی را در اوّل کلمه ی لوترا قرار می دهیم. علامت مصوّت حرف اوّل کلمه ی اصلی را به حرف اوّل کلمه ی لوترای وارو داده، سپس حرف اوّل کلمه ی اصلی را به شکل «ث»، «اَ»، «اِ» و یا «اُ» در حرف سوّم کلمه ی لوترا قرار می دهیم. آن گاه حرف چهارم کلمه ی اصلی را حرف آخر کلمه ی لوترا می نویسیم.

الف-۱-۳. جابه هجایی هجا را انجام می دهیم. مانند:

اکبر 'akbar — بک آر bak'ar —

کب آر kab'ar — برآک bar'ak

اندک 'andak — دن اک dan'ak —

نداک nad'ak — ذک آن dak'an

آبتر 'abtar — تب آر tab'ar — بت آر bat'ar ترآب tar'ab

الف-۲-۴. کلمات چهار حرفی دوهجایی که «l-ā» در آخر کلمه باشد. در تبدیل به لوترای واروی استرآبادی میتوانیم به دو روش عمل نماییم:

الف-۱-۲-۴. نخست حروف دوّم و اوّل کلمه ی اصلی را می نویسیم. علامت مصوّت حرف اوّل کلمه ی لوترا همان مصوّت حرف اوّل کلمه ی اصلی است، سپس هجای دوّم کلمه ی اصلی را هجای دوّم کلمه ی لوترا قرار می دهیم.

الف-۲-۲-۴. حروف دوّم و سوّم کلمه ی اصلی را در اوّل کلمه ی لوترا می نویسیم. علامت مصوّت حرف اوّل کلمه ی اصلی را به حرف اوّل کلمه ی لوترا می دهیم. مصوّت حرف دوّم کلمه ی لوترا همان مصوّت حرف دوّم کلمه ی اصلی است، سپس حروف اوّل و چهارم کلمه ی اصلی را هجای دوّم کلمه ی لوترا می نویسیم. مانند:

سرما sarmā — رَسْمَا rasmā — رَم^سا ramsā

پروا parvā — رَپ وا rapvā — رَوِپا ravpā

حَلوا halvā — لَحوا lahvā — لَوِحا lavhā

الف-۳-۴. کلمات چهار حرفی دو هجایی که حرف «l-ā» حرف دوّم کلمه ی اصلی باشد، در تبدیل به لوترای واروی استرآبادی به دو روش انجام میشود:

الف-۱-۳-۴. نخست حروف سوّم و دوّم کلمه ی اصلی را نوشته، سپس حروف اوّل و چهارم کلمه ی اصلی را می نویسیم. مصوّت حرف سوّم کلمه ی لوترا همان مصوّت حرف سوّم کلمه ی اصلی است:

الف-۲-۳-۴. جای دو هجا را عوض میکنیم. مانند:

چادر cādor — داجر dācor — دُرچا dorcā

بالش bāleš — لایش lābeš — لیشا lešbā

ظاهر zāher — هَظَر hāzer — هِرْظا herzā

الف-۴-۴. کلمات چهار حرفی یک هجایی که «ā-l» حرف دوم آن باشد، در تبدیل به لوترای واروی استرآبادی به دو شیوه عمل می‌شود:

اف-۴-۴-۱. نخست حروف سوّم و دوّم را نوشته، سپس حروف اوّل و چهارم کلمه ی اصلی را به آن اضافه میکنیم. دو حرف آخر لوترای وارو هم صامت هستند.

اف-۴-۴-۲. حروف چهارم و دوّم کلمه ی اصلی را می‌نویسیم. سپس حروف سوّم و اوّل کلمه ی اصلی را به صورت صامت در آخر کلمه ی لوترای وارو قرار می‌دهیم. مانند:

کارد kār — راکد rākd — دارک dār

راست rāst — سارت sār — تاسر tāsr

پارچ pārc — رایچ rāpc — چارپ čarp

الف-۴-۵. کلمات چهار حرفی دو هجایی که «ā-l» پایان هجای اوّل و حرف «ی» به صدای «i» در پایان هجای دوّم باشد، در تبدیل به لوترای واروی استرآبادی، نخست حروف سوّم و دوّم کلمه ی اصلی را می‌نویسیم، سپس حروف اوّل و چهارم کلمه ی اصلی را هجای دوّم کلمه ی لوترا قرار می‌دهیم. مانند:

راجی rāji — جاری jār

قالی qāl — لاقی lāqi

جاری jār — راجی rāji

بازی bāzi — زابی zābi

یاری yār — رایبی rāyi

مالی māli — لامی lāmi

افل-۴-۶. کلمات چهار حرفی دو هجایی که حرف «ā-l» در آخر هجای اوّل بوده و حرف «و-۷» به صدای «او-u» آخرین حرف هجای دوّم کلمه ی اصلی باشد، در تبدیل به لوترا، به دو شیوه عمل می‌شود:

الف-۴-۶-۱. نخست حروف سوّم و دوّم کلمه ی اصلی را نوشته و هجای اوّل کلمه ی لوترای واروی استرآبادی قرار می‌دهیم، سپس حروف اوّل و چهارم کلمه ی اصلی را هجای دوّم کلمه ی وارو می‌نویسیم.

الف-۴-۶-۲. جای هجاها را عوض میکنیم. مانند:

جارو jār — راجو rāju — روجا rujā

چاقو čāqu — قاجو qācu — قوچا qucā

راسو rāsu — سارو sāru — سورا surā

شاشو šāšu — شاشو šāšu — شوشا šuśā

الف-۴-۷. کلمات چهار حرفی دو هجایی که حرف «و-۷» به صدای «او-۷» در آخر هجای اول کلمه ی اصلی بوده و حرف آخر کلمه هم «ه-ه» غیر ملفوظ باشد، در تبدیل به لوترای واروی استرآبادی، نخست حروف سوّم و دوّم کلمه ی اصلی را با همان صدا نوشته و هجای اول کلمه ی لوترای قرار می دهیم، سپس حروف اول و چهارم کلمه ی اصلی را حروف سوّم و چهارم کلمه ی لوترای می نویسیم. اگر لوترای کلمه های مانند کلمه ی اصلی شد، جای حرف اول کلمه ی لوترای، حرف دیگری می گذاریم تا رد گم شود.

چوله čulə — لوچه lučə

توله tulə — لوته lutə

سوره surə — روسه rusə

شوره šurə — روشه rušə

لوله lulə — لوله lulə

اوله 'ulə — هوله hulə

الف-۴-۸. کلمات چهار حرفی یک هجایی که حرف «ی» به صدای «i» حرف دوّم کلمه بوده و حروف سوّم و چهارم هم صامت باشند، در تبدیل به لوترای واروی استرآبادی، نخست حروف سوّم و دوّم، سپس حروف اول و چهارم کلمه ی اصلی را می نویسیم. مانند:

بیست bist — سبیت sibt

نیست nist — سینت sint

لیست list — سیلت silt

ریسک risk — سیرک sirk

چیست čist — سیچت sičt

کیست kist — سیکت sikt

الف-۴-۹. کلمات چهار حرفی دو هجایی که هجای اول آن یک حرف و هجای دوّم آن سه حرف باشد، در تبدیل به لوترای واروی استرآبادی، نخست حرف دوّم کلمه ی اصلی را نوشته و مصوّت حرف اول کلمه ی اصلی را به آن می دهیم، سپس حروف اول و سوّم و چهارم کلمه ی اصلی را درج میکنیم. مصوّت حرف دوّم کلمه ی لوترای همان مصوّت حرف دوّم کلمه ی اصلی است. مانند:

درخت deraxt — ردخت redaxt

شُمرْد šomord — مُشرد mošord

فُشرد fošord — شُفرد soford

پَلَنگ palang — لَپَنگ lapang

masand — samand مَسَنَد — سَمَنَد

kesonj — sekonj کِسَنج — سَكُنْج

الف-۴-۱۰. کلمات چهار حرفی دو هجایی که حرف «ā-l» حرف دوّم هجای اوّل آن بوده و حرف سوّم کلمه ی اصلی مشدّد باشد، در تبدیل به لوترای واروی استرآبادی، نخست حروف سوّم و دوّم کلمه ی اصلی را می نویسیم، سپس حرف اوّل کلمه ی اصلی را به صورت مشدّد نوشته و حرف آخر کلمه ی اصلی را هم حرف آخر کلمه ی لوترا قرار می دهیم. مانند:

jāddə — dājjə جَادّه — دَاجّه

māddə — dāmmə مَادّه — دَامّه

توجّه: در کلمات ۴ حرفی و یا ۵ حرفی، صدها دسته کلمات همخوان از نظر آوایی و هجایی وجود دارند که در لوترای واروی استرآبادی، با پس و پیش کردن حروف با توجّه به ضوابط، به لوترای واروی استرآبادی تبدیل میشوند.

کاربرد عملی لوترای واروی استرآبادی

- شما مرد خوبی هستید.

مُشا (ماشو) رَمَدِ بوخی سَهتید.

Mosā (māšo)- ramd-e-buxi-sahtid

- حَسَن، اکبر را دید.

سَحَن، بَرَاک (بَکَار) آر وید.

Sahan-bar'ak (bak 'ar)-'ār-vid

- هَوا تاریک بود.

وَهَا (واه) راتیک دوب.

Vahā (vāha)-rātik-dub

- ستاره سَر زَد.

تساره (رساته) رَس دَز.

Təsāre (rəsātə)-ras-daz

- خُدا شاهد هست.

دُخا (داخو) هاشِد (داهش) سَهت.

Doxā (dāxo)-hāšed (dāheš)-saht

- ادارهاَم دیر شد.

رِدائِه اَم رید دُش.

Redā-ə-ām-rid-doš

- مدیر آمَد.

دُمیر مائِد (مَدَا).

(Domir-māād (madā

- دیروز کجا بودی؟

ری دوز جاکو دویی؟

Riduz-jāko-dubi

- مادرَم بیدار هست.

دامَرَم (دَرمام) دیبار سَهت.

Dāmaram (darmām)-dibār-saht

- خانه خالی است.

ناخه لاخی سَت.

Nāxə-lāxi-saṭ

- شیراز شَهر بُزرگی است.

ریشاز رَهِش زُبُرگی سَت.

Rišāz-rahš-e-zoborgi-saṭ

- کَفَشَم پاره شد.

فَکَشَم راپه دُش.

fakšam-rāpə-doš

- حالت چطوره؟

(چه طور هسته) لاَحَت طور چه سَهته

Lāhat-tur-če-sahtə

- ناخُنَت را بگیری.

خاَنُنَت آر گیری.

Xānonat-ār-gebir.

ب- اساس ساختار زبان لوترای شالی استرآبادی

ب-۱. زبان رمزی شالی استرآبادی مانند هر زبان رمزی دیگر بر حسب شنیدار است و فقط حروف تلفظ شدهی کلمات در تبدیل به لوترای شالی دخیل هستند. از کلمه خواهر «خ»، «ا»، «ه» و «ر» یعنی «خاهر» مورد نظر است. همان گونه که حرف «و-۷» در نوشتار کلمه ی خواهر تلفظ نمی‌شود، در تبدیل به لوترای شالی استرآبادی نیز اساس کار قرار نمیگیرد. کلمه ی خواهر در زبان شالی استرآبادی می‌شود:

خواهر xāhar — آهر خا āhar-e-xā

ب-۲. زبان شالی استرآبادی مانند هر زبان رمزی دیگر، تمام کلمات هر زبان، گویش و یا لهجهای را دربرمیگیرد و چون لوتری توانمندی است، در کاربرد، هیچگاه اَبتر نمی‌ماند.

ب-۳. «عا» و «آ» با هم، هم صدا هستند و فونتیکنویسی آنها یکسان است، همانگونه که «اَ» با «عَ» و یا «اُ» با «عُ» همخوان و دارای قانونمندی یکسان هستند.
برای آن که در ترجمهی لوترای شالی استرآبادی، اشتباهی از نظر املاء کلمه‌ی اصلی پیش نیاید، در پیشوند کلمه‌های که «آ» در اوّل قرار میگیرد، در هنگام تبدیل، حرف «ش» قرار داده و مَد «آ» را برمی‌داریم و در کلمه‌های که «عا» در اوّل باشد، حرف «س» را در پیشوند گذاشته و حرف «ع» را حذف می‌کنیم. مانند:

آر ār — سار لی (لا) sār-e-li (la)

عار ār — سار لی (لا) sār-e-li (lā)

ب-۴. در اوّل کلماتی که به لوترای شالی تبدیل میشوند، ممکن است اشکال زیر دیده شود:
ب-۴-۱. اوّل کلمه (آ=عا)، اَ، اِ، اُ و یا اُ باشد.
ب-۴-۲. در اوّل کلمه، «او» و یا «ای» باشد.

ب-۴-۳. حرف دوّم کلمه «و-» (v) به صدای (او- u) باشد. مانند:

- بود bud - دور dur - شور sur

ب-۴-۴. حرف دوّم کلمه (ی) به صدای (ای- i) باشد. مانند:

- سیر sir - گیس gis - شیراز širāz

ب-۴-۵. اوّل کلمه حرف صامت بوده و دارای یکی از علائم َ، ِ یا ُ باشد. در این قسمت، علامت حرف اوّل، در پایان بندی مورد توجه است. مانند:

- برادر - بهمن - پرچم

- پیمان - دی - میدان

- دل - دلبر - خل

- مرغ - سُرْمه - گرد

ب-۵. کلماتی که اوّل آنها شامل کلمات شماره‌های (۳ و ۴) باشند، در نزد لوتراگویان شالی استرآبادی، پیشوند دادن آنها و مراحل آن تا پسوند دادن یکسان عمل میکنند. اما در پایانبندی، دو روش کلی متفاوت دارند و در پاره‌ای از موارد هم یکسان عمل میکنند.

مراحل پیشوند دادن کلمات در لوترای شالی استرآبادی

مراحل پیشوند دادن کلمات در تبدیل به لوترای شالی استرآبادی تا اوّل مراحل پسوند دادن شامل مراحل زیر است:

ب-۵-۱. اگر اوّل کلمه‌های «آ» و یا «عا» باشد، مَدّ (آ) را برمی‌داریم و حرف «ش» را قبل از آن می‌نویسیم. اگر حرف اوّل با همان تلفّظ از این «عا» باشد، حرف «ع» را برداشته و جایش حرف «س» می‌گذاریم. در هر دو مورد، حروف بعدی را نوشته و زیر حرف آخر علامت کسره می‌دهیم.

استثناها: اگر حرف آخر کلمه‌های (ه - ه) غیر ملفوظ، (ā-l) یا «و-» (v) به صدای (او- u) باشد،

به جای کسره دادن به حرفِ آخر، از حرف (ی) کسره‌دار یا (ء) استفاده می‌کنیم. چنانچه حرف آخر کلمه‌ی اصلی (ی) به صدای (ی-î) باشد، به جای نوشتن (ی) مکرر، روی حرف (ی) آخر کلمه علامت تشدید می‌گذاریم و زیر آن را کسره می‌دهیم و یا «ء» به آن می‌افزاییم. این شیوه در هنگام تبدیل کلمه به لوترای شالی یک قانون کلی است. مانند:

آرش 'ārāš — شارش sārāš-e

آسان 'āsān — شاسان sāśān-e

عاق 'āq — ساق sāq-e

ب-۵-۲. اگر حرف اول کلمه‌های را که می‌خواهیم به لوترای شالی تبدیل کنیم، (آ-ا، و یا ا) باشد، حرف اول کلمه را برداشته و حرف «ش» را جایگزین آن می‌کنیم و علامت مصوت حرف برداشته شده را به آن می‌دهیم. بقیه حروف را نوشته و زیر حرف آخر کسره می‌گذاریم. در حالی که به حرف آخر کلمه‌ی اصلی در شماره یک استثنای همین ردیف هم توجه داریم. مانند:

- ا - 'a :

آفسر 'afsar — شفسر sāfsar-e

آرگ 'arg — شرگ sarg-e

- ا - 'ə :

اسا 'əsā — شسای səsā-ye

انار 'ənār — شنار sənār-e

- ا - 'e :

اسفناج 'esfenāj — شسفنایج sesfenāj-e

اسم 'esm — شسم šesm-e

- ا - 'ə :

آردک 'ordak — شردک sordak-e

آرد 'ord — شرد sord-e

ب-۵-۳. اگر دو حرف اول کلمه‌های (او-ʔu) و یا (ای-ʔi) باشد، در تبدیل به لوترای شالی استرآبادی، حرف اول را برمی‌داریم و جای آن حرف «ش» را جایگزین می‌کنیم. بقیه حروف را نوشته و زیر حرف آخر علامت کسره می‌گذاریم و مطابق شماره‌ی یک، استثنای حرف آخر کلمه‌ی اصلی را هم مدنظر می‌گیریم. مانند:

اورج 'uraj — شورج suraj-e

اوت 'ut — شوت šut-e

ایران 'irān — شیران širān-e

ایراد 'irād — شیراد širād-e

ب-۴-۵. اگر حرف دوم کلمه‌های حرف (و- v) به صدای (او- u) بعد از حرف صامت باشد، در تبدیل به لوترای شالی استرآبادی، حرف اوّل را برداشته و حرف دوم را به صورت (او- u) در اول نوشته، سپس حرف آخر را می نویسیم و زیر حرف آخر کسره میگذاریم و به استثنای حرف آخر کلمه در شماره یک نیز توجه میکنیم. مانند:

بود bud — اود 'ud-e

دور dur — اور 'ur-e

شوربا šurbā — اوربای 'urbā-ye

خونه xunə — اونهی 'unə-ye

ب-۵-۵. اگر حرف دوم کلمه‌های (ی- i) به صدای (ای- i) بعد از حرف صامت باشد، در تبدیل به لوترای شالی استرآبادی، حرف اوّل را برداشته و حرف دوم را که صدای (ای- i) دارد، به صورت (ای- i) در اوّل می نویسیم، سپس بقیه حروف را نوشته و زیر حرف آخر علامت کسره میگذاریم و به استثنای حرف آخر کلمه در شمارهی یک نیز توجه میکنیم. مانند:

سیر sir — ایر 'ir-e

شیراز širāz — ایراز 'irāz-e

گیس gis — ایس 'is-e

ب-۶-۵. اگر حرف اوّل کلمه‌های صامت بوده و علامت مصوّت فتحهی بلند ، - ، فتحهی کوتاه ، کسره ، - ، و یا ضمه ، داشته باشد، در تبدیل به لوترای شالی استرآبادی، حرف اوّل را برمیداریم و به جایش حرف الف (l) میگذاریم و علامت حرف برداشته شده را به آن می دهیم. سپس بقیه حروف را نوشته و زیر حرف آخر علامت کسره میگذاریم و استثنای حرف آخر کلمه ی اصلی را هم رعایت میکنیم. مانند:

:-

برادر barādar — ارادر 'arādar-e

بهمَن bahman — اَهَمَن 'ahman-e

پرچم parčam — ارچم 'arčam-e

:-

میدان mēydān — ایدان 'əydān-e

دی dəy — ای 'əy-ye

پیماں pəymān — ایماں 'əymān-e

:-

دل del — ال 'el-e

دلبر delbar — البر 'elbar-e

مسیح

ریال reyāl — ایال 'eyal-e
:

مُرخ morq — اُرخ 'orq-e

سُرمه sormə — اُرمه 'orma-ye

گُرد gord — اُرد 'ord-e

ب-۵-۷. اگر حرف دوم کلمه‌های (ā-۱) و حرف اول آن صامت باشد، در تبدیل به لوترای شالی استرآبادی، حرف اول را برمی‌داریم و علامت مَدّ روی (۱) می‌گذاریم و بقیه حروف را می‌نویسیم و استثنای حرف آخر کلمه در شمارهی یک را هم از نظر دور نمی‌داریم. مانند:

صابون sābun — آبون 'ābun-e

خارش xāreš — آرَش 'āreš-e

بازی bāzi — آزی 'āzi-ye

بابا bāba — آبی 'ābā-ye

مراحل پَسوند دادن کلمات در لوترای شالی استرآبادی

لوترآگویان شالی استرآبادی در پیشوند دادن کلمات و مراحل بعد از آن تا مرحله‌ی ابتدای پَسوند دادن، یکسان عمل می‌کنند. اما در پایان‌بندی، دو روش کلی متفاوت دارند و در پاره‌ای موارد نیز هم عقیده‌اند.

۱. بیشتر لوترآگویان شالی استرآبادی اگر حرف اول کلمه‌های (آ، عا، آ، ا، اُ، او یا ای) باشد، در پایان‌بندی از «لی» استفاده می‌کنند که شامل کلمات شماره‌های ۱ و ۲ و ۳ مراحل پیشوند دادن می‌شوند. اما دسته‌ی اقلیت دیگر، اگر حرف اول کلمه‌های (آ، عا، آ، ا) باشد، در پایان‌بندی از پسوند (لا) استفاده می‌کنند. اگر حرف اول کلمه‌های (ا) و یا (ای) باشد، در تبدیل به لوترای شالی استرآبادی، مانند دسته‌ی اول لوترآگویان شالی از پسوند (لی) بهره می‌برند. چنانچه حرف اول کلمه‌های (ا) و یا (او) باشد، دسته‌ی اقلیت در پایان‌بندی از (لو) استفاده می‌کنند. مانند:

آرَش 'āraš — شارَش لی (لا) šāraš-e-li (lā)

آسان 'āsān — شاسان لی (لا) šāsān-e-li (lā)

عاق 'āq — ساق لی (لا) sāq-e-li (lā)

اَفَسَر 'afsar — شَفَسَر لی (لا) šafsar-e-li (lā)

اَرگ 'arg — شَرگ لی (لا) sarg-e-li (lā)

اسا 'əsā — شسای لی (لا) šesā-ye-li (lā)

انار 'ənār — شنارلی لی (لا) šenār-e-li (lā)

اِسْفِنَاج 'esfenāj — شِسْفِنَاج لی (لی) šesfenāj-e-li (li)

اِسْم 'esm — شِسْم لی (لی) šesm-e-li (li)

اَرْدَک 'ordak — شَرْدَک لی (لو) šordake-li (lu)

ارد 'ord — سُردلی (لو) sord-e-li (lu)

اورج 'uraj — شورج لی (لو) suraj-e-li (lu)

اوت 'ut — شوت لی (لو) šut-e-li (lu)

ایران 'irān — شیران لی (لی) širān-e-li (li)

ایراد 'irād — شیرادلی (لی) širād-e-li (li)

۲. اگر حرف دوم کلمه‌های (و- v) به صدای (او- u) که مصوت حرف اول است باشد، در تبدیل به لوترای شالی استرآبادی، دسته‌ی اول لوتراگویان شالی استرآبادی در پایان‌بندی، حرف اول کلمه‌ی برداشته شده‌ی اصلی را با (ā-ā) در پسوند قرار میدهند، اما لوتراگویان دسته دوم که کمترند، حرف اول برداشته شده را همراه حرف (و- v) که به صدای (او- u) است، در آخر کلمه مینویسند و پسوند کلمه به‌شمار می‌رود. مانند کلمات شماره ۴ مراحل پیشوند دادن:

بود bud — اودبا (بو) 'ud-e-bā(bu)

دور dur — اوردا (دو) 'ur-e-dā(du)

شوربا šurbā — اوربای شا (شو) 'urbā-ye-šā(šu)

خونه xunə — اونهی خا (خو) 'unə-ye-xā(xu)

۳. اگر حرف دوم کلمه‌های (ی- i) به صدای (ای- i) که مصوت حرف اول است باشد، دسته‌ی اول لوتراگویان پس از کسرگذاری زیر حرف آخر، حرف اول را برداشته و همراه (ā-ā) در آخر کلمه به صورت پسوند قرار میدهند. اما دسته‌ی دوم، حرف اول برداشته شده را همراه حرف (ی- i) که صدای (i) دارد، در پایان‌بندی کلمه مینویسند. مانند کلمات شمارهی ۵ مراحل پیشوند دادن:

سیر sir — ایرسا (سی) ir-e-sā(si)

شیراز širāz — ایرازشا (شی) 'irāz-e-šā(ši)

گیس gis — ایس گا (گی) is-e-gā(gi)

۴. کلماتی که حرف اول آن از حروف (آ، عا، ا، ا، او، ای و یا (بو، دو، شو) و یا (سیب گید و میب) نبوده، بلکه حرف صامتی است که با یکی از علائم (ـ، ـ، ـ و یا ـ) به تلفظ درمیآید، پایان‌بندی این کلمات در دسته‌ی اول لوتراگویان شالی استرآبادی بدین گونه است که حرف اول کلمه را برداشته و همراه (ā-ā) در پسوند قرار میدهند، اما دسته‌ی دوم لوتراگویان شالی، اگر حرف اول علامت ـ و یا ـ را داشته باشد، مانند دسته اول عمل میکنند، ولی اگر حرف اول کسره داشته باشد، حرف اول کلمه‌ی اصلی را همراه (ی- i) به صدای (i) در آخر قرار میدهند. چنانچه حرف اول کلمه علامت ضمه داشته باشد حرف اول کلمه‌ی اصلی را همراه (و- v) به صدای (او- u) در آخر کلمه به صورت پسوند مینویسند. مانند کلمات شماره ۶ مراحل پیشوند دادن.

بارادر *barādar* — ارادر با (با) *'arādar-e-bā (bā)*
 بهمن *bahman* — اَهَمَن با (با) *'ahman-e-bā (bā)*
 پرچم *parčam* — اَرچَم پا (پا) *'arčam-e-pā (pā)*
 میدان *məydan* — ایدان ما (ما) *'əydan-e-mā (mā)*
 دی *dəy* — ای دا (دا) *'əy-ye-dā (dā)*
 پیمان *pəymān* — ایمان پا (پا) *'əymān-e-pā (pā)*
 دل *del* — ال دا (دی) *'el-e-dā (di)*
 دلبر *delbar* — البر دا (دی) *'elbar-e-dā (di)*
 ریال *reyāl* — ایال را (ری) *'eyāl-e-rā (ri)*
 مرغ *morq* — ارغ ما (مو) *'orq-e-mā (mu)*
 سُرْمه *sormə* — اُرمه ی سا (سو) *'ormə-ye-sā (su)*
 گرد *gord* — اُردگا (گو) *'ord-e-gā (gu)*

۵. کلماتی که حرف دوم آن (ā-ا) یعنی مصوّت حرف اوّل باشد، در پایان بندی این نوع کلمات، همهی لوتراگویان، پسوندسازی آنها یکی است. حرف اوّل را برداشته و روی حرف الف (ا)، مَدّ میگذارند و بقیهی حروف را مینویسند و زیر حرف آخر کسره میدهند. حرف آخر کلمه ی اصلی را که در استنهای شمارهی یک ذکر شده، از نظر دور نمیدارند. سرانجام حرف اوّل برداشته شده را همراه (ā-ا) در پسوند کلمه قرار میدهند. مانند:

صابون *sābun* — آبون سا (سا) *'ābun-e-sā (sā)*
 خارش *xāreš* — آرَش خا (خا) *'āreš-e-xā (xā)*
 بازی *bāzi* — آزِی با (با) *'azi-ye-bā (bā)*
 بابا *bābā* — آباي با (با) *'ābā-ye-bā (bā)*

کاربرد عملی لوترای شالی استرآبادی در جملهسازی
 پایانبندی کلمات لوترآ شدهی شالی استرآبادی، بیشتر اوقات به دو گونه است که گونهی متفاوت در داخل پرانتز قرار داده شده است.

– آب را بیاور.

شاب لی (لا) آیرا ایاورِ با (بی).

(Sāb-e-li(lā)-'āyerā-'eyāvar-e-bā(bi)

– اکبر رفت.

شکبرلی (لا) آفت را.

Sakbar-e-li(lā)-'aft-e-rā

– خانه خالی بود.

آنهیخا آلیخا اودبا (بو).

(ānə-ye-xā-'āli-ye-xā-'ud-e-bā(bu ')

- آپاش را بُردی؟

شاپاش لی (لا) آیرا اُردی با (بو)؟

?(Šābpāš-e-li(lā)-'āye-rā-'ordi-ye-bā(bu

- مَن بُردَم.

اَن ما اُبردَم نا.

an-e.mā-'abordam-e-nā ')

- خوب کار کردی.

اوبِ خا (خو) آرکا اُردی کا.

Ub-e-xā(xu)-'āre-kā-'ārdi-ye-kā ')

- اُمید آمد.

شُمیدلی (لو) شامدلی (لا)

(Somid-e-li(lu)-šāmad-e-li(la

- اُجاق کور است.

شُجاق لی (لو) اورکا (کو) شَت لی (لا).

(Sojqāq-e-li(lu)-'ur-e-kā(ku)-šast-e-li(lā

- اَمدَم بَگویم چه میگوئی.

شامدم لی (لا) اِگویم با (بی) ای (ء) چا ایِ ما اوئیِ گا (گو).

(Šāmadam-e-li(lā)-'eguyam-e-bā(bi)-'e-ye('e) čā-'iyemā-'uyi-e-gā(gu

- بُرو جَعبه را بِیاور.

اُرُوی با (بو) اَعبه ی جا آی را اِیا و رِ با (بی).

(Oro- ye-bā(bu)-'a bə-ye-jā-'ā-ye-rā-'eyāvar-e-bā(bi ')

- بار را از روی اسب بردار.

اَرِبا- آی را- شَزلی (لا)- اوی را شَسب لی (لا) اَرِبا اَرِدا.

ār-e-bā-'āye-rā-šaz-e-li(lā)-'uye-rā-šasb-e-li(lā)-'ar-e-bā-'āre-dā

- چرا اوقات تلخ می باشد؟

اِرایِ چا (چی) شوقات لی (لو) اَلخ تا ایِ ما اَشَدِبا؟

?erāy-e-čā(či)-šowqātat-e-li(lu)-'alx-e-tā-'iye-mā-'āšad-e-bā

فونتیک لوتراها

واکه ها و نشانها

مسیح دانا

'a آ، ع، عه، عَ، ئه

'ā آ، عا، ئا

a

ā

'ə ا، ع، عه، عَ، ئه

'u ا، و، عو، ئو

ə

u

'e ا، ع، عه، ئه، ئه

'i ا، ی، عی، ئی، ئی، ای

e

i

'o ا، عُ، عُه، ئُ، ئُه

o

همزه «ء» و «ع، ع» ساکن در کلمات

joz' امانند جزء

so'al ومانند سؤال

'e'telāf امانند ائتلاف

ba'd امانند بعد

māne' عمانند مانع

ma'mur امانند مأمور

واکهای مرکب

'ow/jow اومانند جَو

'aw اومانند از اصوات تعجب

'āw اومانند از اصوات تعجب

همخوان ها

b ب

p پ

t ت، ط

s س، ث، ص

j ج

c̄	چ
h	ح، ه، هـ، هـ
x	خ
d	د
z	ذ، ز، ض، ظ
r	ر
ž	ژ
š	ش
q	ق، غ
f	ف
k	ک
g	گ
l	ل
m	م
n	ن
v	و
y	ی